

BOHEMISTIKA VE VELKÉ BRITÁNII

ROBERT B. PYNSENT
KAREL BRUŠÁK
JAMES NAUGHTON
IGOR HÁJEK (1931-1995)

LONDÝN

Na Londýnské univerzitě začala bohemistická a slovakistická studia, když zde T. G. Masaryk, spoluzakládající profesor Školy slovanských studií (tehdy na Královské koleji), v roce 1915 přednášel o malých národech. Od té doby vyučovali na Londýnské univerzitě (od konce dvacátých let na samostatné koleji, tzv. Škole slovanských a východoevropských studií, SSEES) F. Chudoba, O. Vočadlo, R. Wellek a během 2. světové války Miloš Sova a Stuart Mann. Stuart Mann, jazykozpytec, autor prvního albánsko-anglického slovníku a prvního překladu Nového zákona do romštiny, vyučoval českou a slovenskou literaturu do roku 1972. Mezi jeho žáky patřil Karel Brušák, jenž pak učil české a slovenské literatuře na univerzitě v Cambridgi. V roce 1972 přišel do Londýna Robert B. Pynsent, Brušákův žák, 1973 pak David Short, kteří dodnes vedou (spolu s českým a od roku 1995 i se slovenským lektorem) výuku české a slovenské řeči a literatury. Další učitelé se věnují vedlejším oborům – M. Rady českým, respektive československým dějinám a K. Williams česko-slovenské politologii. Od počátku osmdesátých let do začátku let devadesátých (když britská vláda – po skončení studené války – projevovala již menší zájem o věci československé) zorganizovala škola řadu bohemistických a slovakistických vědeckých konferencí: například K. M. Čapek Chod; T. G. Masaryk; Přelom století v rakousko-uherské kultuře; Současná slovenská próza (první mezinárodní konference na toto téma vůbec); Současná česká próza.

Do roku 1990 absolvovali ročně jeden až dva studenti bakalářské studium a jeden student studium mistrovské (s výjimkou let 1979-1980, kdy studovala na bakalářství jen jedna studentka). Od roku 1990 však počet studentů roste, a to téměř nad možnosti vyučujících. V letech 1993-95 se určitým – byť dílčím – způsobem věnovalo bohemistice či slovakistice 50 až 60 studentů. Těmto oborům se dnes plně věnuje sedm studentů v prvním, tři ve druhém, jeden ve třetím a jeden ve čtvrtém ročníku bakalářství. Pro studijní rok 1995-96 se přihlásilo více než patnáct studentů. Na doktorát studují tři studenti (čtyři jsou státem stanoveným maximem na jednoho učitele): jeden končí (s tématem srovnání pojmu "obět" v české a americké

literatuře od padesátých let), jedna je ve druhém (téma K. M. Čapek Chod) a jedna v prvním ročníku (téma E. Hostovský).

Škola slovanských a východoevropských studií je jediným institutem v "západním světě", kde je možné dosáhnout plné univerzitní hodnosti na oborech češtiny a slovenštiny, proto sem přicházejí zájemci o tento obor z celé Evropské unie, ze Severní Ameriky, občas i z bývalého socialistického bloku.

Z BIBLIOGRAFIE

ROBERT B. PYNSENT:

Julius Zeyer (The Path to Decadence), Hague 1973.

Hesla o české a slovenské literatuře a jejich autorech, in *Everyman's Encyclopaedia*, London 1978.

ed. *Czech Prose and Verse*, London 1979.

ed. Karel Matěj Čapek Chod (*Proceedings of a Symposium*), London 1985.

Česko-anglický slovník, s I. Poldaufem, Praha 1986, 2. vyd. 1990.

Conceptions of Enemy (Three Essays on Czech and Slovak Literature), Cambridge 1988.

ed. *Intellectuals and the Future in the Habsburg Monarchy (1890-1914)*, s. L. Péterem, London 1988.

ed. *Decadence and Innovation (Austro-Hungarian Life and Art at the Turn of the Century)*, London 1989.

Jaroslav Hašek (1883-1923), in *European Writers 9 (The Twentieth Century)*, ed. G. Stade, New York 1989.

Hesla o českých a slovenských autorech, in *Longman Encyclopaedia*, ed. A. Briggsová, London 1989.

ed. *T. G. Masaryk (1850-1937) 2: Thinker and Critic*, London 1989.

Karel Čapek a nostalgie, sb. *Karel Čapek 1988 (Slavica Pragensia XXXIII)*, ed. L. Patera – D. Moldanová, Praha 1989.

Characterization in Mácha's Máj, sb. *Czech Studies (Literature, Language, Culture)*, ed. M. Grygar, Amsterdam-Atlanta 1990.

Hesla o českých a slovenských autorech, in *Writers from Eastern Europe*, ed. C. Hawkesworthová, London 1991.

Hesla o českých autorkách, in *Bloomsbury Guide to Women's Literature*, London 1992.

Hesla J. Hašek, L. Vaculík, D. Tatarka, J. Škvorecký, M. Kundera, I. Klíma a K. Čapek, in *Encyclopaedia of World Literature in the 20th Century*, London 1993.

ed. *The Everyman Companion to East European Literature*, s S. I. Kanikovou, London 1993.

Questions of Identity (Czech and Slovak Ideas of Nationality and Personality), Budapest-London-New York 1994.

Sex under Socialism (An Essay on the Works of Vladimír Páral), London 1994.

DAVID SHORT:

ed. a přel. *Linguistické čítanky I (Sémiotika 1, 2)*, s L. Nebeským, P. Novákem, B. Palkem, Praha 1970, 1972.

Ladislav Tondl: Scientific Procedures, překlad, Dordrecht-Boston 1973.

Ladislav Tondl: Problems of Semantics, překlad, Dordrecht-Boston 1981.

The language of Čapek Chod's Turbina, sb. *Karel Matěj Čapek Chod (Proceedings of a Symposium)*, ed. R. B. Pynsent, London 1985.

- Jaroslav Seifert: Halley's Comet, in *J. S. : Exhibition Notes*, překlad, London 1985. *Czechoslovakia*, Oxford-Santa Barbara 1986.
- František Gellner: The Joys of Life I a XIV, in *The Lost Voices of World War I (An International Anthology of Writers, Poets & Playwrights)*, ed. T. Cross, překlad, London 1988.
- Linguistic authenticity in Karel Čapek's Conversations with TGM, sb. *T. G. Masaryk (1850-1937) 3: Statesman and Cultural Force*, ed. H. Hanak, London 1989.
- Současný stav bohemistiky ve Velké Británii, in *Čeština jako cizí jazyk III (Materiály z III. mezinárodního symposia Český jazyk a literatura v zahraničí)*, red. J. Tax, Praha 1990.
- Zpracování sloves pohybu v Jungmannově Slovníku česko-německém, *Rocznik sławistyczny* 1992, č. 1.
- Czech, in *The Slavonic Languages*, red. B. Comrie – G. G. Corbett, London 1993.
- Teach Yourself Czech*, učebnice a kazeta, London 1993.
- Czech (A Multi-Level Course for Advanced Learners 1 a 2)*, s F. Čermákem, J. Holubem, J. Hronkem a M. Šárou, Brno 1993.
- Essays in Czech and Slovak Language and Literature*, London (v tisku).

CAMBRIDGE

Katedra bohemistiky a slovaktiky byla zřízena v Cambridge v roce 1957 jako část oddělení slovanských studií na Fakultě moderních a středověkých jazyků z iniciativy profesorky Elizabeth Hillové. Prvním učitelem byl Robert Auty (1914-78), který zde vystudoval němčinu (absolvoval 1935). Za své návštěvy Československa si osvojil češtinu a slovenštinu a za války pracoval v kulturním oddělení československé vlády v exilu. Z Cambridge odešel v roce 1962, kdy byl jmenován profesorem srovnávací filologie slovanských jazyků na Londýnské univerzitě.

Katedry v Cambridge se ujal jeho spolupracovník z kulturního oddělení československé vlády Karel Brušák, který vystudoval filozofii, estetiku a českou literaturu na Karlově univerzitě u profesorů Mukařovského, Nejedlého a Hýska a graduoval v roce 1956 z češtiny, slovenštiny a slovanské filologie po pětiletém studiu na Londýnské univerzitě.

Bohemistika se zde kombinuje se studiem kteréhokoli jiného evropského jazyka kromě angličtiny, ve výjimečných případech se studiem jiného humanistického oboru. Příprava pro hodnost bakaláře a magistra je čtyřletá; třetí rok je student povinen strávit v zemi, jejíž jazyk a literaturu si zvolil jako hlavní obor. Kromě ústní zkoušky z češtiny nebo slovenštiny během druhého roku jsou všechny zkoušky písemné. Po prvním roce následují čtyři tříhodinové zkoušky, zahrnující jazyk, metodologii literární kritiky a rozbor textů. Po druhém roce zahrnuje tzv. Tripos Part I pět nebo šest tříhodinových zkoušek z jazyka a české a slovenské literatury. Po návratu do Cambridge student skládá konečnou zkoušku, tzv. Tripos Part II, která zahrnuje dvě tříhodinové zkoušky z jazyka a dvě nebo tři další zkoušky z literatury české (středověké a moderní), slovenské a z historie obou jazyků.

K dosažení hodnosti bakaláře/magistra musí kandidát složit kromě povinných zkoušek z jazyka aspoň dvě ze tří specializovaných zkoušek. Je-li jeho hlavním oborem jiný jazyk, může se specializovat jen na jednu z nich – buď na moderní či na středověkou literaturu, nebo na historii českého a slovenského jazyka. Některé zkoušky, předepsané pro Tripos Part I a Tripos Part II musí složit i z oboru, který si zvolil jako vedlejší. Kromě hodnosti bakaláře/magistra uděluje Cambridge také certifikát a diplom z češtiny či slovenštiny.

Od roku 1962 graduovalo z bohemistiky a slovakistiky 32 studentů, z nichž pět dosáhlo doktorské hodnosti (PhD.). Tři z nich vedou katedry bohemistiky a slovakistiky na různých univerzitách (Harvard, Londýn, Oxford).

OXFORD

Čeština (a slovenština) se v Oxfordu učí jako předměty sloužící k získání vědecké hodnosti bakaláře (Bachelor of Arts) buď samostatně na Modern Languages School, jako rovnocenná součást studia v kombinaci s jinými jazyky (francouzština, němčina, ruština atd.), nebo jako doplňující kurs na Joint School v rámci studia angličtiny, moderních dějin, filozofie nebo klasických jazyků. Kursy trvají obvykle čtyři roky (třetí rok je věnován studiu v zemi, jejíž jazyk posluchač studuje). Absolventi mohou dále pracovat na vědeckém výzkumu zakončeném příslušnou hodností (M. St., M. Phil., DPhil.), nebo se věnovat češtině jako hlavnímu oboru v dalších probíhajících kursech (viz příložené statistické údaje).

Čeština (a slovenština) se na Modern Languages School vyučuje od roku 1989. Před rokem 1989 mohl studující napsat tři "české" zkoušky v rámci ruského programu. Ještě dřív měl student jazyků na vybranou z několika možností písemných zkoušek jako součásti studia slovanské filologie zahrnujícího lingvistické bádání v oblasti českého jazyka (každoročně tuto možnost využívalo mnoho studentů a stále ještě je v naší nabídce). Česká problematika mohla být rovněž studována v ročním kursu, jehož absolvování vede k získání hodnosti v oblasti slovanských studií - od školního roku 1993/94 byla zavedena hodnost M. St. (Master of Studies).

Výuka češtiny (a slovenštiny) obsahuje jazyk i literaturu.

Po absolvování základní intenzivní jazykové přípravy, čtení dvou her (Havel, Čapek) a čtyř povídek (Neruda, Hrabal, Kundera, Pavel) v prvních dvou semestrech (říjen březen, až k předběžným zkouškám) kurs pokračuje všeobecnými informacemi o literatuře 19. a 20. století včetně výkladů o nejznámějších českých klasikách 19. století (Mácha, Erben, Němcová, Neruda). Výklady dále zahrnují i autory, jako jsou například Hlaváček, Nezval, Halas,

Durych, Vančura, Páral a jiní. Další části kursu jsou věnovány základům slovenštiny a volitelným tématům. Tato témata představují detailní studium – včetně komentářů a interpretací – dvou dalších autorů (výběrově Komenský, Hašek, Hrabal, Kukučín), středověkých textů (*Dalimilova kronika*, *Život sv. Kateřiny*, *Tkadleček*) a jazykovědné problematiky (dějiny českého a slovenského jazyka). Studenti dále mohou navštěvovat výběrový kurs (jeden z nich se zabývá českou a slovenskou poválečnou románovou tvorbou), nebo napsat kratší disertaci (dobré hodnocení práce zlepšuje celkový výsledek). Závěrečná zkouška se skládá z překladů z angličtiny do češtiny (slovenštiny) a z češtiny (slovenštiny) do angličtiny, z eseje psaného v jednom ze studovaných jazyků, z několika esejů na literární témata a z komentářů vybraných textů. Její součástí je také dílčí ústní zkouška zaměřená na stupeň porozumění tomu kterému jazyku a na aktivní mluvní projev kandidáta.

Na zahraniční stáži studenti obvykle stráví dvanáct měsíců, většinou po druhém roce studia. Doba pobytu v České republice je nezřídka doplněna i výukou angličtiny (podle možnosti většinou univerzita, nebo – podle individuální domluvy – také některá z dalších vysokých nebo i středních škol).

Přednášky a semináře jsou rozděleny mezi vyučujícího a některého z rodilých mluvčích. Výuky se účastní jeden nebo dva posluchači, semináře jsou tvořeny malými skupinami.

Většina posluchačů přijatých ke studiu češtiny jsou začátečníci (i když se příležitostně setkáváme i s rodilými mluvčími). Ti, kteří do kursu vstupují, musí mít silnou motivaci, schopnosti, energii a odolnost rychle a samostatně se vyrovnat s počátečními těžkostmi při studiu obtížného jazyka (základní gramatiku se studenti učí ještě před začátkem kursu).

Na univerzitě působí jeden vyučující (samostatná katedra češtiny nebyla ustavena) s povinností výuky jazyka i literatury. V současné době British Council dále nepodporuje v Oxfordu místa lektorů češtiny ani slovenštiny (v minulosti se o tuto podporu dělila s univerzitou v Sheffieldu). Část výuky je pokrývána rodilým mluvčím zabývajícím se postgraduálním výzkumem lingvistiky. Počet studentů i absolventů neustále roste a také sbírka českých knih a vybavení české části knihovny patří k nejlepším ve Velké Británii a přitahuje badatele a vědce z celého světa včetně České republiky.

Doktor James Duncan Naughton, vyučující českému a slovenskému jazyku a člen koleje Saint Edmund Hall, do Oxfordu přešel roku 1982 z univerzity v Lancasteru. Tam učil češtinu od roku 1978 na nyní už neexistujícím Department of Central and South-East European Studies – rozsáhlá česká část knihovny byla po zrušení této katedry převezena do Oxfordu. Studia ukončil na univerzitě v Cambridgi disertační prací *The Reception in Nineteenth-Century England of Czech Literature and of the Czech Literary Revival* (PhD 1978). Je rovněž autorem učebnice češtiny pro začátečníky *Colloquial Czech* (1987 etc.), přeložil práce Bohumila Hrabala

(*Postřižiny, Městečko, ve kterém se zastavil čas*; v jednom svazku 1993) a Miroslava Holuba (*K principu rolničky*, 1992). Je také editorem a spoluautorem knihy *The Traveller's Literary Companion to Eastern and Central Europe*. Časopisecky uveřejnil překlady Alexandry Berkové a Sylvy Fischerové, další překlady českých a slovenských autorů jsou obsaženy v antologii současné prózy *Description of a Struggle* (1994). V roce 1995 dokončil učebnici slovenštiny pro začátečníky.

Několik poznámek k rané historii "češtiny v Oxfordu": je možné zmínit se o vztazích Oxfordu s Čechami v minulých stoletích (například viklefovské kontakty s husitstvím; Peter "Engliš" Payne byl představeným Saint Edmund Hall). Za vlastní začátek českých filologických a literárních studií v Oxfordu mohou být považována sedmdesátá léta minulého století. Ředitel gymnázia a autor prací o Janu Husovi Albert H. Wratislaw, ovládající češtinu slovem i písmem a korespondující si s Hankou, Palackým a dalšími Čechy, v Oxfordu za podpory Ilchester Fund uspořádal cyklus přednášek o středověkých českých textech publikovaných jako *The Native Literature of Bohemia in the Fourteenth Century* (1878). William Morfill (od roku 1899 vyučoval kromě ruštiny i dalším slovanským jazykům, profesor v letech 1900-1909), první vědec, který v oblasti slovanských studií zaujal v Oxfordu významné akademické místo, věnoval část své odborné pozornosti české literatuře. Nějaký čas si dopisoval s J. Vrchlickým a dalšími spisovateli a básníky; mimo jiné je i autorem české mluvnice.¹ Oxfordským slavistou s obzvláštním zájmem o českou problematiku a s rozsáhlými kontakty s českým prostředím byl filolog profesor Robert Auty, který dříve vyučoval v Cambridgi a v Londýně. Mezi oxfordskými historiky zabývajícími se českými dějinami jmenujme především profesora Roberta J. W. Evanse (*The Making of the Habsburg Monarchy 1550-1700*, 1979; *Rudolph II and his World*, 1973) a profesora Zbyňka Zemana (*The Break-up of the Habsburg Empire*, 1961; *Prague Spring*, 1969; *The Masaryks*, 1976), který svého času vedl již dříve zmiňovanou lancasterskou katedru.

STATISTIKA

(Uvedené údaje zahrnují i studenty studující rok v zahraničí. Neobsahují pár dalších, kteří pravidelně navštěvovali příslušné kursy nebo se zúčastňovali některého z výběrových kursů.)

1990-1991: 2

1991-1992: 3

1992-1993: 7

---

¹ Viz J. Naughton: Morfill and the Czechs, *Oxford Slavonic Papers* NS XVII, 1984, s.62-76.

1993-1994: 9 + 2 postgraduální (1 M. St., 1 budoucí DPhil.)

1994-1995: 10 + 2 postgraduální (1 M. St., 1 budoucí DPhil.)

Kombinace s dalšími jazyky:

čeština-francouzština: 2

čeština-němčina: 4

čeština-ruština: 3

česká a anglická literatura 1

LANCASTER

Na univerzitě v severoanglickém Lancasteru, která byla otevřena ve druhé polovině šedesátých let, se poprvé vyučovala čeština ve školním roce 1969/70. Tehdejší vedoucí ruského oddělení, profesor Sir Cecil Parrott, bývalý britský velvyslanec v Praze, založil v Lancasteru v roce 1968 Komenského středisko a doufal, že s přispěním československých úřadů z něho časem vyroste významný badatelský ústav. Po srpnové okupaci byla sice spolupráce s Československem přerušena, zároveň však vzrostl zájem studentů o češtinu a tehdejší stážisté, doktorka Dana Kňourková a doktor Vladimír Kusin, se museli věnovat i výuce.

V roce 1970 vystřídal doktora Kusina doktor Igor Hájek. V prvním ročníku se tehdy přihlásilo na češtinu téměř třicet studentů. Téhož roku se od ruského oddělení odštěpilo nově ustavené oddělení pro studium střední a jihovýchodní Evropy, v němž pod vedením profesora Parrotta nadále pracovali dva učitelé českého jazyka a literatury a dva učitelé pro srbochorvatštinu, zatímco profesor Parrott sám vyučoval dějiny obou zeměpisných oblastí.

Zřízením tohoto oddělení při pokračující existenci Komenského střediska se bohemistika v Lancasteru dostala na pevný základ. Po počáteční vlně zájmu se počet studentů, kteří češtinu absolvovali v kombinaci s jiným oborem, ustálil na 3 až 4 ročně, ačkoli v prvním ročníku studovalo češtinu jako jazyk obvykle 8 až 10 posluchačů. Výhodou moderní Lancasterské univerzity bylo, že každý obor bylo možno volně kombinovat s jakýmkoli jiným oborem.

Po odchodu profesora Parrotta do důchodu ho v roce 1976 vystřídal jako vedoucí profesor Zbyněk Zeman. Nedlouho poté po smrti doktorky Dany Kňourkové nastoupil na její místo doktor James Naughton. Oddělení se dále stabilizovalo a v průvodu po Lancasterské univerzitě, který sestavili pro potřebu nováčků starší studenti, bylo označeno za jedno z nejlepších. Výrazně také rostla sbírka českých a slovenských knih v lancasterské univerzitní knihovně a brzo se stala po Londýně druhou nejvýznamnější bohemistickou sbírkou v Británii.

V roce 1981, v rámci úsporných opatření na britských univerzitách, se vedení Lancasterské univerzity rozhodlo oddělení zrušit. Jeho učitelé

byli přeloženi na jiné britské univerzity a knihovna Komenského střediska byla rozptýlena; v mnoha případech došlo i k rozdělení ucelených ročníkových řad českých periodik. Největší počet knih, asi 5000 svazků, přešel spolu se Z. Zemanem a J. Naughtonem do Oxfordu, asi 3000 knih odešlo s doktorem Hájkem do Glasgowu, zbytek si rozebraly jiné univerzity. V roce 1984 absolvovala češtinu v Lancasteru poslední studentka.

GLASGOW

Na Glasgowské univerzitě, kde slovanské (převážně ruské) oddělení existovalo již od roku 1917, se začalo uvažovat o trvalém zavedení češtiny po 2. světové válce na doporučení vládní komise (tzv. Scarborough Commission), která se zabývala situací studijních oborů zaměřených na východní Evropu na britských univerzitách.

V roce 1948 byl jmenován na nově zřízené místo učitele češtiny bývalý osobní tajemník Jana Masaryka doktor Lumír Soukup. Univerzita se pak po delší dobu snažila získat dalšího učitele pro výuku východoevropských dějin, v poválečné době však panoval nedostatek uchazečů s příslušnou kvalifikací a nenašel se nikdo, kdo by byl ochoten nastoupit v Glasgowě. Univerzita uvažovala i o jmenování doktora Josefa Polišenského z Prahy, ale tento záměr zmařily pounorové změny v tehdejší Československu.

Češtinu pak studovali posluchači v malých počtech, většinou pouze v nižších ročnících. (Skotský systém zná dva způsoby studia: dvou-, případně tříleté vedoucí k neznámkovanému diplomu [Ordinary] a čtyřleté vedoucí ke kvalifikační známce [Honours]). Jako polovičnímu nebo třetinovému předmětu ve vyšších ročnících se češtině věnovali jen občasní jednotlivci, třebaže po roce 1968 se zájem – jako všude – poněkud zvýšil.

Tato situace trvala až do odchodu doktora Soukupa do důchodu v roce 1981. Na jeho místo sice dočasně nastoupil doktor Jan Čulík, v rámci úsporných opatření však univerzita odmítla studium češtiny sama nadále finančně podporovat. Obor byl přesto zachován, a dokonce rozšířen, když do slovanského oddělení byli převedeni učitelé z jiných pracovišť zrušených v rámci týchž opatření: doktor Josef Fronek z glasgowské lingvistiky (jazyk) a po návratu z dvouletého pobytu na Kalifornské univerzitě v Berkeley i doktor Igor Hájek (literatura) ze zrušeného oddělení v Lancasteru, odkud do Glasgowu rovněž přešla část tamější české knihovni sbírky.

Od roku 1983 existuje tedy na Glasgowské univerzitě čeština jako obor, který lze studovat na všech úrovních. Výuka historie je většinou svěřována učitelům z univerzitního ústavu pro studium Ruska a východní Evropy. V nižších ročnících se češtině věnuje obvykle 4 až 6 studentů ročně, ve vyšších

ji v kombinaci s jiným oborem absolvují obvykle 2 až 4 studenti. Postgraduální studenti se vyskytují méně často. V nižších ročnících se počet posluchačů prudce zvýšil, když doktor Hájek uvedl samostatný kurs české literatury a dějin v anglickém překladu, který navštěvuje obvykle 10 až 15 studentů.

S pomocí výměny podporované Britskou radou se během několika uplynulých let podařilo vybudovat v Glasgowě i rozsáhlou českou knihovnu, s níž se může měřit jen Londýn a Oxford.

V osmdesátých letech, kdy byl vedoucím slovanského oddělení doktor Hájek, se podařilo získat pro češtinu (a polštinu) zvláštní statut "ztrátového" oboru s trvale nízkým počtem posluchačů. Nově ustavená skotská rada pro přidělování finančních fondů univerzitám však rozhodla, na rozdíl od svého anglického protějšku, že od roku 1996 v této praxi nebude pokračovat. Po smrti Igora Hájka v roce 1995 Glasgowská univerzita přece jen vyhlásila konkurs na místo asistenta pro českou literaturu.

(text Jamese Naughtona přeložil Petr Holman)